

IZ NAUČNE LITERATURE

Mitteimeer Handbuch. VI. Teil: Das Adriatische Meer (II. ed.). U maju prošle godine izišla je ova knjiga, koja u tekstu ima 168 ilustracija i 66 priloženih tabela. Osobito je za nas zanimljiva, jer je veliki dio njezin posvećen obali Jugoslavije. Već u početku donosi u križaljci 56 imena mjesta, koja su promijenila svoje talijanske nazive u naše, dalje donosi naš alfabet i točan izgovor, pa 250 naših riječi koje su potrebne brodaru. Zatim slijede dvije pregledne karte sa isključivo našim imenima. Do 256. strane ima opis i putne prilike na zapadnoj strani Jadranskoga mora i na obalama Istre; u Istri označena su većinom u zgradama prava, narodna imena. Dalje, do strane 539., dakle dobra pola knjige, zaprema opis naše obale i otočja. U VII. poglavlju je odsjek »Sjeverna i sjeveroistočna strana riječkoga zaliva«, »Općenito o Kvarneriću«, »Istočna strana Kvarnerića«, »Općenito o Planinskom kanalu« itd. To je navedeno, da se vidi, kako je čitava knjiga detaljno izrađena: svaki je svjetionik nacrtan, njegov doseg označen, svaki je bad spomenut, svaka i najmanja lučica navedena. U VIII. poglavlju opisan je put i brodarske prilike od Kvarnera do rta Ploče; imena i najmanjih otočića i nenastanjenih grebena točno su opisana, a tek u zagradi je malo talijansko ime. Neke manje pogreške tako Sredn mjesto Srednji ili Žvjerinac mjesto Zvjerinac nije vrijedno ni spominjati. Talijanski Zadar, a poslije i Lastovo označeni su imenima Zara i Lagosta, ali imaju u zagradi Zadar i Lastovo. IX. poglavlje opisuje prilike od rt Ploče do Dubrovnika, a X. poglavlje pokazuje odnošaje od Dubrovnika do arbanaske granice. Knjiga pored sve svoje stvarne vrijednosti, ima za nas to osobito, što se vidi, da se naš jezik ne ističe nikakim poteškoćama u tekstu i na kartama, kako to neki ugledni njemački autori misle, pa stavljaju u svoje knjige i atlase nemoguće mađarske i talijanske nazive njemačkom ortografijom pisane.

Dr. M. Š.

Louis Herbert, Morphologische Studien in Südwestbulgarien. Mit 8 Bildtafeln und 5 Kartentafeln. Stuttgart (J. Engelhorn), 1930. — Mladi urvaženi geograf H. Louis, koji se istaknuo osobito svojom geografijom Albanije i kartografskom izradbom te zemlje, uputio se u istu svrhu u jugozapadnu Bugarsku i kroz tri ljeta (1926., 1927. i 1928.) radio u terenu. Za uspješno geomorfologijsko proučavanje pak morao je snimiti prostrano površje od nekih 2500 km². U prvom odsjeku prikazuje niske zone i to doline Strume i Meste sa njihovim zavalama. Ovdje mogu da naveden tek najglavnije rezultate njegovih istraživanja. U miocenu su bile te niske zone pretežito akumulacijski prostori, a kako su kasniji sedimenti sastavljeni od krupna kamenja, moramo zaključiti da je energija relijefa bivala jača t. j. da su se susjedne gore ispinjale a zavale slazile. Napokon zadnja tektonska faza bila je ispinjanje čitave krajine u mladom pliocenu. U drugom odsjeku daje

prikaz o visokim krajinama gora: Pirina, Rodopâ i Rile. Posebice se bavi glacijalnom dobom Pirina pa zaključuje, da je tadašnja sniježna meda bila na sjevernoj strani u visini od cca 2200 m a na južnoj u 2500—24000 m. Položimo li odavde prema zapadu ravninu, koja označuje glacijalnu sniježnu medu, vidimo da je veoma nagnuta prema Jadranskom moru: u središnjoj Albaniji je u visini od nekih 1700 m a na Orjenu od 1400 m. — U dodatku navodi načela, po kojima je snimio Pirin; njegov vršak El Tepe ima visinu od 2920 m pa je za 6 m niži od Musalle (2926 m) a za 2 m viši od Olimpa (po Kurzu: 2918 m). — Čitava knjiga odaje čovjeka, koji je veoma minuciozno i savjesno pretražio teren a nesumnjivo mnogo doprineo poznavanju Balkanskoga poluotoka u geomorfologijskom i kartografijskom pogledu.

A. G.

A. Stebutt, Bodenkarte Jugoslawiens;

F. Koch, Bodenübersichtskarte von Jugoslavien; obje su ove karte, uz kratak tekst, publicirane u djelu P. K r i s c h e a »Bodenkarten und andere kartographische Darstellungen der Faktoren der landwirtschaftlichen Produktion verschiedener Länder« (Berlin, 1928). — Onaj, koji danas prikazuje rasprostranjenost različnih vrsta tla u Jugoslaviji, mora da ima i srčanosti i fantazije, jer za takav prikaz nema — izuzevši mali teren u ist. Srbiji — a ma nikakvih predhodnih istraživanja. Eto na pr. na Stebuttovoj karti Dalmacija se u političkim (nekadašnjim) medama potpuno slaže sa pedologijskim oznakama: preko političke mede posve su druge te oznake pa tako i one za susjedno ličko visočje. U Dalmaciji prevladavaju — po karti — ove vrste tla: »Felsen, Schotter, Sand« pa onda »Terra rossa in Resten«; u Ličkom visočju »Podzoböden«, »Torfmoore und Alpenwiesen« i »Alluvium, Diluvium, Skelett«. U Dalmaciji dakle nema aluvija, diluvija, skeleta a ni pašnjaka (a Biokova?); u Ličkom visočju pak nema »Felsen, Schotter, Sand« a ni »Terra rossa in Resten«. E pa šta da se na to rekne? — Drugo me nešto nagnalo, da navedem ove dvije kartice: geografijska nomenklatura. Neka se zna, da na Stebuttovoj karti od 6 imena (više ih nema) dva su ispravno pisana (Vardar i Morava), dok druga četiri glase: Theiss, Donau, Dra u, S a u. Karta F. K o c h a pak je velika sramota u tom pogledu; na njoj su ova imena: Neusatz, Belgrad, Üsküb, Monastir, Ragusa, Spalato, Sebenico, (Zara), Karlstadt, Agram (Zagreb), Laibach, Marburg, Drau, Theiss, Donau. Dok tražimo, da stranci poštuju i da upotrebljuju našu narodnu nomenklaturu (gl. članak M. Šenoe u ovom Glasniku), eto domaći ljudi imaju obraza, da nas sve desavuiraju. Treba to oštro žigosati, to jače što na pr. geograf prof. N. Krebs, Nijemac, piše naša imena posve ispravno u svojim raspravama.

A. G.

A. Gavazzi: Opća geografija. II. dio. — Fiziogeografija. 3. odsjek. — Geomorfologija. Izdao kao rukopis akademski prirodoslovni klub. Zagreb, 1929.

O ovoj knjizi zapravo se ne bi imalo ni govoriti, jer je izdana kao litografirani rukopis. Ipak treba da se o njoj govori s dva razloga: Prvo, što je značajan znak vremena, da se ovakova, za studij geografije neophodno nužna knjiga, mora litografski izdavati kao — rukopis, jer se u nas nije mogao nitko naći, tko bi takovu knjigu štampao. Ako mi hoćemo da stvorimo so-

lidnu osnovicu za najviše stručno obrazovanje naše mladosti, morat ćemo smoći prije svega nekoliko desetaka tisuća Dinara kroz nekoliko godina, potrebitih za izdavanje udžbenika i naučnih priručnih knjiga. Daleko ne ćemo doći, ako nastavimo ovako, da profesor bez honorara piše knjige, koje sami daci na svoj riziko izdaju! O tome treba da budu načistu svi, kojima je na srcu i na brizi odgoj našeg stručnog podmlatka i razvitak nauke uopće.

Drugi razlog, s kojega treba spomenuti ovu knjigu, jest njezina sadržajna strana. Zbito (jer se morao štedjeti prostor), na razmjerno malo stranica slušači su geografije dobili potpuni moderni sustav geomorfologije. Iako se autor pozivlje na osnovna djela te struke, koja navodi na uvodnome mjestu, autor iznosi i svoje sudove o pojedinim problemima geomorfologije i dotičnu gradu izlaže prema svojim naziranjima. Posebnu pak vrijednost daje knjizi obilje novih izraza i naziva za pojedine pojmove, pa bi bila zahvalna tema za jednu poredbenu geografsko-jezičnu studiju razmotriti prirove, koje prof. Gavazzi unosi u geograf. terminologiju.

Kao uvod u samo izlaganje građe prikazuju se *Sastavine zemljine kore i kamenje* po svome kemijskom sastavu i po postanku. Govoreći o postanku kamenja prikazuje se i različita njegova struktura.

Prvo veliko poglavlje posvećeno je *dinamičkoj morfologiji*, koja — prema autoru — ima zadatak »da prikaže efekte djelovanja egzogenih sila — — —«, jer autor polazi sa stanovišta, da na površini Zemlje nema čistih, t. j. nepromijenjenih endogeničnih oblika, budući da su oni svi predešeni, pretvoreni više ili manje u egzogenične oblike.

Poglavlje o *dinamičkoj morfologiji* autor dijeli u dva manja dijela: o *izvorima egzogenih sila i o njihovom radu* (kemijskom rastvaranju i mehaničkome raspadanju, denudaciji u širem značenju i nanošenju). U ovom drugom dijelu prikazuje se djelovanje pojedinih agensa (Sunca, vjetra, kišnice, vode tekućice, ledenika, mora, organizama), i posljedice toga djelovanja.

U drugom glavnom dijelu (poglavlju) prikazana je *sistematična geomorfologija*, koja se opet raspada u dva dijela: prvi, posvećen *površju kopna*, i drugi, manji, koji obrađuje *morsko dno*. — U prvom, velikom, odsjeku ovoga prvog dijela prikazani su oblici kopna svrstani u glavne skupine (doline, uvale — ove ne u smislu Cvijićeve terminologije za morfologiju krša —), isponi, prudovi, ravnice, stepenasti oblici, obale, otoci i poluotoci), a u drugom se odsjeku govori o *sastavu i vrstama tla*.

Drugi dio prikazuje *morsko dno* (oblikovanje, oblike, sedimente).

Vječna šteta, što se s obzirom na tehničku stranu izdavanja u tekst (osim jednog jedinog izuzetka) nijesu mogli uvrstiti crteži, skice, blokdiagrami, fotografije, izrešci karata i dr.

Kako je ovo prva naučno pisana i sistematična geomorfologija kod nas Hrvata, mi smo za nju zahvalni i autoru i simpatičnim mladim članovima Prirodoslovnoga kluba. Želimo ipak, da bi autor što prije mogao izdati proširenu i popunjenu Geomorfologiju, snabdjevenu i potrebitim ilustracijama.

S. R.

Rubić Ivo, Talijani na Primorju Kraljevine Jugoslavije. Split, 1950: 57 str. — U ovoj broširi autor iznosi podatke o broju Italijana u Primorju po računu italijanskih pisaca i po službenim statistikama. Brojke, koje donose

sadašnji italijanski autori kolebaju se izmed 7500 (De Michelis) i 100.000 (Belletti); zaista posve neshvatljiva razlika. Da se doskoči toj neizvjesnosti pozvala je kr. italijanska vlada sve svoje konsule, da provedu popis italijanskih žitelja. Taj posao izveden je u polovini godine 1927. a rezultat je bio, da u čitavoj Jugoslaviji ima 14.529 Italijana, a od njih u Primorju samo 6802. Ovom se broju najbolje približuje podatak De Michelisa iz godine 1925.: 7500, uvažimo li da se od tada do godine 1927. iselilo mnogo Italijana iz Primorja. Uvjeren sam, da nema danas ozbiljna Italijana, koji bi nakon te dokumentirane činjenice mogao i dalje tvrditi, da je Dalmacija »italijanska zemlja«. Ne koristi pozivati se na prošlost, jer se tim postupkom dolazi do apsurdnih zahtjeva. U daljnom razlaganju R. donosi apsolutne i relativne brojeve primorskih Italijana, raspored njihov po naseljima, razlike u kraljevčane (regnicoli), optante i emigrante, pa onda kulturu i zanimanje njihovo kod nas. U predzadnjem odsjeku ističe u kratkim crtama političku borbu u zadnjih pedesetak godina izmed Hrvata i Italijana — i dobro je, da autor nije prekoračio mjeru tih razlaganja, jer bi brošira bila prešla granice objektivnosti. Svoju knjižicu zaključuje R. ovim riječima: »Kad bi italijanska publicistika (iskreno i otvoreno. G) prikazala svijetu (bolje bi bilo reći: svojim sunarodnicima. G.) faktično stanje manjine na ovoj obali, onda bi se Italijani morali povesti za Cavourom i Mazzinijem, a u najnovije doba za Nittijem, koji su priznali da je istočno jadransko primorje slavensko«.

A. G.

Geografski vestnik, Letnik V.—VI., br. 1—4. God. 1929.—1930. Ovaj četvorobroj, posvećen III. kongresu slavenskih geografa i etnografa, ima slijedeći sadržaj:

Melik Anton raspravlja o Bohinjskom ledniku na osnovi metodičnoga ispitivanja morena u basenu Bled—Radovljica. Utvrđuje, da se ne da održati pretpostavka Brücknera i drugih kasnijih istraživalaca o egzistenciji triju lednika u kvarteru (Bohinja, Save Dolinke i Radovne) s Julijskih Alpa, koji da su se doduše spojili u jedan, a onda razgranali u ona tri lednika, već da položaj morena pokazuje, da se ona tri lednika nijesu spajala u jedan, nego da je lednik Bohinja kao najjači i najveći ispunjavao najveći dio basena Bleda—Radovljice, dok se lednik Save Dolinke protegao možda do između Žirovnice, Brega i Rodne na jugu, a lednik Radovne bio potisnut na stranu. — Iz starih korita i visokih terasa zaključuje na progresivno pomijeranje Save prema zapadu, dočim da je Sava u postwürmsko doba morala teći nešto istočnije uz vanjski rub čeonih morena.

Rakovec Ivan daje prinos genezi samačkih brda i hidrografijskih prilika između Save i Kamniške Bistrice. Napušta Wentzelovu hipotezu o gornjokranjskom zagaćenom jezeru iz postsarmatskog vremena i kuša postaviti drugačije rješenje.

Reya Oskar prikazuje rasporedaj ljetnih oborina u Sloveniji (i najbližim susjednim krajevima). Po njemu postoje tri tipa s određenim područjima: primorski s tri maksima (X, VI, III), na koji se nadovezuje dalje u nutrašnjosti drugi tip, različit od prvoga što nema trećega maksimuma, (III), i treći tip još dalje u unutrašnjosti samo s jednim maksimumom (VI).

Tomažič Gabriel nastavlja svoju raspravu o rasprostranjenosti bilja u Sloveniji i govori o formacijama drvlja, osobito šuma.

Rus Jože ima manju historijsko-geografsku crticu o odnošaju Valvasora prema planinskoj krajini Triglava.

Baš Franjo objavljuje studiju o protestantizmu u Prekomurju, kojih rasporedaj je posljedica nekadašnje pripadnosti dijelova zemlje pod katoličku ili protestantsku gospodu. Nizina na JI je rimokatolička, brežuljkasti srednji i sjeverni dio protestantski. Prema Z i S protestanti opadaju tako, da su sela uz austrijsku i mađarsku granicu opet katolička. Vjera i narodnost nijesu povezane, samo Mađari pripadaju reformiranima.

Melik Anton objavljuje oveću radnju o razvoju Ljubljane, prikazujući njenu geološki podlogu, vode tekućice, napose Ljubljaniče, za koju drži da ima regulirano korito još od starih Rimljana, pa onda stanovnike i razvoj naselja od vremena sojenica do današnjega dana. Za ime ovoga naselja drži da je u genetičkoj vezi s Ljubljanicom, a ne s Gradom. Politička granica današnje Ljubljane još nije dosegla geografsku svoju među: to će biti Velika Ljubljana. Melikova rasprava prvi je članak u nizu još drugih, koji obraduju sličnu građu danas vrlo modernog područja geografije gradova ili naselja. Kao da su sve te radnje plod jedne dobro organizirane radne zajednice u geogr. zavodu ljubljanskoga sveučilišta.

Druga je radnja u ovome nizu Zwittera Frana o razvoju ljubljanskoga teritorija, a treća Ilešića Svetozara o prvotnim seoskim naseljima na području Velike Ljubljane.

Kos Milko ispituje prošlost i položaj naselja u Sloveniji, koji uz ime nose pridjev stari, stara, staro (Stari Trg, Stara Vas, Stari Grad — — —) i to takovih, gdje u blizini ima naselja s adjektivom nov, nova, novo, ali i onih, gdje nema u blizini naselja s protivnim pridjevom.

Obilnu ovu svesku završuju manji prinozi (željeznice u Jugoslaviji; poslijeratna naša emigracija; stanovništvo Ljubljane po zanimanju; prometni smjerovi u staroj Ljubljani; vozni promet na glavnim dovoznim žižama prema Ljubljani), prijedlog i prikaz glavnih publikacija

S. R.

Godišnji meteorološki izvještaj Geofizičkoga Zavoda u Zagrebu za godinu 1929. — Na osnovi izvještaja, koje Zavod izdaje svakoga mjeseca, izrađen je ovaj pregled. Stanica II. i III. reda (osim Opservatorija na Griču) bilo je 15 a kišomjernih (potpunih) 39. Zaista je hvale vrijedno nastojanje Geofizičkoga Zavoda, da barem u skraćenom obliku ali i brzo objavi rezultate meteoroloških opažanja na hrvatskim stanicama. Pregledavajući podatke, zapinje nam oko na one niske apsolutne »minuse« temperature, koji su se pojavili god. 1929. u veljači: Čakovac — 35.5, Gospić — 36.0, Lipik — 30.0, Požega — 30.0, Ravna Gora — 30.4 i Zagreb (Maksimir) — 27.0. Bila je to onda kod nas »mala sibirski studen«. Množinom padalina ističe se naš Gorski kotar, gdje je na stanicama izmjereno i preko 2 m na godinu. Drinjak 2547, Fužine 2008, Obruč 1927, Mrzla Vodica 2579, Sušan 2241, Piskulja 1882, dakle dosta velike množine. Poznavajući spremu i agilnost ravnatelja g. dra. Stj. Škreba, apeliramo na njega, da ishodi od drž. vlasti potreban kredit, s kojim bi — barem u ovoj formi — izdao opažanja iz ranijih godina, jer postoji prevelika vremenska »rupa« med sadašnjim i prijašnjim publikacijama.

A. G.

Izvještaj Meteorološke Opservatorije u Beogradu. I. Dnevna posmatranja u Srbiji, juli-decembar 1905. i godišnji pregled 1905. Uredio Upravnik P. Vujević. Beograd, 1928.

Napokon energičnom intervencijom uspio je g. P. Vujević, da nastavi tiskanje met. opažanja u nekadašnjoj Srbiji. Velik je zaista zaostatak, ali — bude li se na mjerodavnom mjestu uvažila ne samo strogo naučna već i praktička vrijednost takvih publikacija — nadamo se, da će od sada bržim tempom poći izdavanje. U ovom su svesku prikazana terminska opažanja za Banju Koviljaču, Valjevo, Beograd, Kragujevac, Bukovo, Užice, Niš i Vranje za drugu polovinu god. 1905., dok je u pregledu navedeno 27 stanica za cijelu godinu 1905. (nepotpunih je 6). Osim toga ima 17 potpunih ombrometrijskih stanica, dok su med nepotpunima — na žalost — dvije u povećim aps. visinama: Crna Trava (1200 m) i Prepolac (920 m).

Početak je dobar pa želimo, da tako nastavi agiln upravnik g. P. Vujević. A. G.

Pregled meteoroloških opazovanj za leta 1921 in 1922. izdal Zavod za Meteorologijo in Geodinamiko v Ljubljani. Ljubljana, 1950.

Ovo je četvrti »Pregled«; u njem su publicirana terminska opažanja za Ljubljanu i mjesečni pregledi od 80 meteor. stanica, od kojih neke bilježe samo padaline. Svakako treba pohvaliti nastojanje sadašnjega upravnika Zavoda g. O. Reyu, što je našao materijalnih sredstava, da nastavi publikaciju opažanja, koju sam ja započeo. Vrijedno je istaknuti, da ombrometrijske stanice nisu samo u niskim, već da ih ima i u znatnim visinama: 5 je preko 800 m a 1 na 1210 m (Jezerški vrh). Naseobine (stalne i prolazne) u velikim aps. visinama Slovenije dale bi mogućnost, da se utvrdi, do koje se aps. visine povećava množina padalina; to je problem, koji čeka na svoje rješenje. A. G.

Motrenja gradskog meteorološkoga observatorijuma (sic!) u Splitu; godišta 1926., 1927. i 1928. Split, 1950. Zaista ide velika hvala gradskoj općini u Splitu, što je znatnim novčanim sredstvima podigla Meteorologijski Opservatorij na prvom vrhu Marjana (125 m), dakle daleko od grada, da ne bude pod njegovim utjecajem. Opažanja, koja vodi i koja je za tisak priredio savjesni opservator g. A. O b u l j e n, obuhvataju 3 godine: 1926., 1927. i 1928. Podaci za temperaturu uzduha sigurno su previsoki za ljetne mjesece poradi toga što Sunce obasjava kolibu toli u 7 h koli u 14 h. Bilo bi potrebno da se publiciraju bilješke i onih aparata, koji se nalaze na prozoru zgrade — ako i ne odgovara njihova visina iznad tla (7 m) internacionalnim propisima (1.5 m). A. G.

Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin; Berlin, 1950. — U ovom časopisu, koji ima med njemačkim geogr. periodskim publikacijama vodeću ulogu, nalaze se u godištu 1950. mnoge značajne rasprave, od kojih ću neke važnije navesti.

Br. 1—2: K. R. K u p f f e r prikazuje »die natürliche Zugehörigkeit des Ostbaltischen Gebietes« i zaključuje, da sve krajine pored istočnoga Baltijskoga mora ne pripadaju ni sjevernoj, ni istočnoj Evropi već da spadaju u središnju Evropu. On osniva svoja razlaganja na klimi i flori, od kojih su

pak zavisni životinje i čovjek. — A. Defant daje pregled »über die vertikale Verteilung von Temperatur und Salzgehalt im Weltmeere«; raspored temperature i slanosti u oceanskoj trosferi i stratosferi je produkt horizontalne advekcije i procesa miješanja vode. — G. Wüst u članku »der Golfstrom« zalaže se, da se za ujedinjenu floridsko-antilsku struju zadrži ime »Golfska struja«. — Br. 3—4: A. Wegener u članku »Deutsche Inlandeis-Expedition nach Grönland Sommer 1929« priopćuje — med ostalima — mjerenja debljine leda s pomoću zvuka: na jednome mjestu je led debeo 1220 m. — K. Kayser u članku »Zur Pflanzengeographie von Westmontenegro« razlučuje dva vegetacijska okružja: »srednjoevropsko« i »mediteransko«. — Br. 5/6 ima, med ostalima, rezolucije visokoškolskih nastavnika geografije u Njemačkoj, koje donosimo na drugom mjestu u skraćenom obliku (str. 256). — Br. 7/8 sadržava prikaze o istraživanjima u Aziji, središnjoj i južnoj Americi. — Br. 9/10 E. Trinkler daje prikaz o jezeru, koje tamošnji susjedni žitelji poznaju pod imenom Kara-Košun, a na zemljovidima označeno kao »Lobnor«. U predhistorijsko doba bilo je to veliko jezero, koje se postepeno umanjilo a danas je rascijpljeno u dvije vodene zavale: u Kara-Košun i Kara-buran.

Geographischer Anzeiger (Blätter für den geographischen Unterricht), br. 1—12 u god. 1930.

U ovom časopisu od širega su interesa ove radnje:

U br. 1. raspravlja W. Meinardus o prostornoj i vremenskoj podjeli osvjetljenja u polarnim područjima uzevši u obzir sve faktore napose atmosfersku refrakciju i s time u vezi astronomski i građanski sumrak. Izvode svoje prikazuje na kraju grafički na velikoj slici. — U istom broju nastavlja G. A. Lukáš iz Graza svoje primjere, kako da se obrađuju geopolitička (bolje političko-geografska) pitanja u školskoj nastavi.

Br. 2. je kao poseban broj posvećen prikazu naučne ekskurzije Saveza njemačkih nastavnika geografije u Francusku. (Prošle godine je prikazana ekskurzija u Bugarsku, a pretprošle u Dalmaciju).

U 3. broju raspravlja R. Barth o mogućoj obrazovnoj vrijednosti nastave u ekonomskoj geografiji. Svrha mu je, da na osnovi podrobnijega raščinjanja privrednogeograf. grade pokaže, kako ta grada može da u učenicima razvija sposobnost »privrednoga mišljenja«.

Iz ličnih vijesti u tome broju doznajemo, da se dr. F. Papenhusen habilitirao na tehničkoj visokoj školi u Dresdenu radnjom o Povárdarju.

4. broj donosi raspravu K. Lampe-a, koja ima da bude pokušaj jedne političke geografije polarnih područja. Potakla ga je na radnju činjenica, da posljednja polarna istraživanja nemaju samo naučni, teoretični interes, već i praktično značenje (saobraćaj, ribarstvo, rudarstvo).

R. Barth nastavlja i svršava svoju raspravu o obrazovnoj vrijednosti nastave u gospodarskoj geografiji.

5. broj je opet poseban broj namijenjen prikazu naučne ekskurzije Saveza njemačkih nastavnika geografije u Nizozemsku.

Broj 6 ima radnju H. Hochholzera: Osnovi opće geografije aeronautike, u kojoj nastoji prikazati geograf. probleme, na kojima počiva današnje plovljenje uzduhom.

Utome je broju prikazano i izvanredno zasjedanje Saveza njemačkih visokoškolskih nastavnika geografije, kojemu je glavna svrha bila da izradi spomenicu o izgradnji geogr. nastave na njem. visokim školama. Štampana je i ta spomenica, u kojoj se mnogo toga zahtijeva (više nastavnika, asistentata, crtača i drugih pomoć. sila; bolje snabdjevanje aparatima, kartama i drugim pomagalicama; više prostorija za praktični rad slušača; novčana sredstva za veće i za više izleta i ekskurzija).

7. broj ne donosi radnja širega interesa, dok u

8. broju ima rasprava A. Burcharda o Trakijskoj nizini i njenom antropogeografskom položaju između orijenta i okcidenta. Tu je i metodička rasprava E. Linda o aktuелnoj temi doživljavanja i rada u geogr. nastavi.

U 9. broju zahvata O. Muris u ime nastavnika geografije u prepirku, koja se već 2 godine vodi u Njemačkoj između inicijatora t. zv. dinamičke regionalne geografije, H. Spethmanna i njegovih pristaša s jedne, a Hettnera, kao najistaknutijega protivnika Spethmannova, s druge strane.

Spethmanna ne zadovoljava cilj ili zadaća regionalne geografije, kako je danas shvaća geogr. nauka, a kako tu zadaću formulira odlični metodolog geogr. discipline A. Hettner: »Skupno poimanje činjenica i pojava raznih prirodnih carstva i ljudskoga života, ujedinjenih na jednome mjestu, ali ne na osnovi samoga gledanja nego i na temelju spoznaje njihove unutrašnje suvislosti«. Spethmannu je ovo shvaćanje suviše statično, pozitivistično; ono jednu oblast uzimlje kao sumu činjenica i pojava, kao nešto završeno. Naprotiv, on težište razmatranja neke oblasti (Landschaft) polaže na igru sila i snaga u oblasti, na događaje i dešavanja u njoj. Njegovo promatranje udešeno je s dinamičkoga gledišta. Kada je 1928. izašlo Spethmannovo djelo¹⁾ izazvalo je ono živo raspravljanje. Mnogi su mu se priklonili (na pr. Merz za oceanografiju, Defant za klimatologiju), ali su mnogi izrazili i protivnost. Najugledniji je protivnik A. Hettner.

O. Muris priklanja se u ime školske geogr. nastave Spethmannu, jer da dosadašnji način obradivanja region. geografije prelazi u šablonu i ne razvija duh učenika.

U 10. broju objavljuje H. Overbeck svoje habilitaciono predavanje o polično-geografskim problemima u području Sredozemnoga mora. U žarište svoga razmatranja uzimlje Italiju i njene odnose prema Francuskoj i Jugoslaviji. — Ne iznosi ništa novo.

U 11. broju nastavlja i svršava Overbeck svoju prije pomenutu raspravu. — A Hettner odgovara O. Murisu na njegov članak u 9. broju. — Ima bezuvjetno pravo kada kaže, da će se o Spethmannovu stanovištu moći izreći konačni sud, kada napiše — kako je sam najavio — novu regional. geografiju na osnovi svojih načela.

U 12. broju ima instruktivna rasprava Fr. Leydena o predočivanju gustoće žiteljstva na kartama. Dosada uobičajene metode toga predočivanja, osobito metode točaka, podvrgavaju se kritičnome razmatranju i iznose njihove dobre strane i nedostaci. S. R.

¹⁾ Dynamische Länderkunde, Breslau 1928.

Zeitschrift für Geopolitik, VII. godište, 1950, br. 1—12. Ovaj časopis, namijenjen promatranju pitanja svjetske politike i svjetske privrede sa stajališta geografije, ima i u ovome godištu obilan sadržaj, rasprave o svim aktualnim problemima svjetske politike i gospodarstva iz pera poznatih stručnjaka.

U ovom bogatom sadržaju ističu se pojedini članci osobitoga značenja i interesa. Tako

br. 1. ima razmatranje E. Heymanna o 5. kongresu evropskih narodnih manjina; članak grofa P. Telekija o aktualnim pitanjima međunarodne politike i političkoj geografiji. Zanimljivo je tu i geojurističko razmatranje Japana M. Laughaus-Ratzeburga.

Br. 2. R. Gadow prikazuje gospodarsku stranu razoružanja i pomorsku konferenciju u Londonu, a M. Langhans Ratzeburg nastavlja i svršava svoju radnju iz 1. broja.

Broj 3. donosi nekoliko geopolitičnih studija o problemima zračnoga saobraćaja: C. Ettl: Eurazijske zračne pruge zapadnoevropskih kolonijalnih vlasti; J. Ernst: Transeurazijski interesi u zračnome saobraćaju; H. Orlovius: Amerika u zračnome saobraćaju; H. Hochholzer: Geopolitika zračne plovidbe.

Ovim brojem uvodi ovaj časopis stalnu rubriku »Statistika u okviru geopolitike«. Tu je tabela s podacima o najnovijem kretanju pučanstva u mnogim državama. Šteta da nema nikakvih podataka o Jugoslaviji (dok ih ima o Bugarskoj, Rumunjskoj, Čehoslovačkoj, Mađarskoj i dr.).

U 4. broju od širega je interesa članak W. Freischütza o indijsko-engleskom sporu, a u rubrici za geopolitičku statistiku podaci o godišnjoj produkciji najvažnijih industrijskih sirovina.

Broj 5. donosi kao nastavak razmatranja neimenovanoga autora o prognozi svjetske politike prikaze ili bolje analizu borbe Francuske o srednju Evropu, pri čemu osobito natanko obrađuje financijalnu i ekonomsku osnovicu te borbe. — A. Török (koji se i u prijašnjim godištim ovoga časopisa bavio Jugoslavijom), donosi članak o novoj teritorijalnoj podjeli naše države (na banovine). — Statistička rubrika donosi najnovije podatke o svjetskoj žetvi cerealija i krumpira.

U broju 6. R. Gadow razmatra posljedice pomorske konferencije (nastavak članka iz br. 2.). E. v. Behrens ima raspravu Starainova Poljska, a P. Meyer o ukrajinskoj istočnoj marki Poljske. Zanimljiv je članak W. Schneefussa o poznatom geopolitičkom zakonu neprijateljstva susjeda, u kome članku on iznosi dosta primjera za utvrđenje toga zakona.

U 7. broju raspravlja R. Schlubach o iskorišćivanju tropa, a uz taj se članak nižu još neki, koji obrađuju sličnu temu za određena tropska područja. U rubrici za statistiku iznose se najnoviji podaci vanjske trgovine.

8. broj ima članak E. Topfa o konferenciji agrarnih država u Sinaji, raspravu K. Haushofera: »Istočna i južna Afrika u indijskom svijetlu« i nastavak statistike o vanjskoj trgovini, gdje je spomenuta i Jugoslavija.

U 9. broju ima opet niz članaka, koji razrađuju temu o geopolitičkim promjenama na gorjem Rheinu i o štetnim posljedicama tih promjena za gospodarstvo na jugozapadu Njemačke.

U 10. broju vrijedno je istaći članak O. Maulla o geopolitičkim problemima u školi, W. Osterlinga razmatranje o problemu koridora, K. Megerla rasprava »Gospodarsko područje British Empire« i članak G. Festera o polarnoj politici.

U 11. broju ima uz ostalo članak M. Fischera o Židovstvu i antisemitizmu u Sovjetskoj Rusiji i članak A. Marcusa: Ivar Kreuger i Rusi (borba o tržište žigica).

12. broj počinje člankom F. I. Furtwänglera: Nem, nem, so ha! (Madžarski, a znači: ne, ne, nikada!). Dalje pišu F. Kruckenberg o svjetskom osobnom saobraćaju, R. Wichterich o Velikoj Britaniji na raspuću (prigodom konferencije britskoga carstva), O. Siegel o gospodarskome splitanju Male antante, a C. Osterobt o indopacifičkom prostoru kao faktoru svjetske politike.

S. R.

Geografiska Annaler, izdaje ih Švedsko društvo za antropologiju i geografiju. Stockholm, sv. 3. i 4. za 1929., sv. 1., 2., 3. i 4. za god. 1930. U 3./4. sv. za 1929. Fr. Balodis prikazuje »die Letten und lettische Kultur in vorge-schichtlicher Zeit«. U kameno doba rijeka Daugava (zap. Dvina) rastavljala je dvije kulture: na sjeveru (Vidzeme i Latgale = Livonija i Latvija) žitelji su bili stočari, lovci i ribari a na jugu (Kurzeme i Semgale = Kuronija i Semgalija) ratari. Taj se raspored sačuvao i u bronzano doba (1800—600 prije Hr.), tek što se u južnim dijelovima već ističe utjecaj Litvana i (tada još postojećih) Prusa. U predrimsko željezno doba (VI.—I. stolj. prije Hr.) Latviju je nastavao narod, koji nije bio srodan Baltima. U rimsko željezno doba, već u II. stoljeću po Hr. ima grobova, koji potječu od Balta ne samo po južnoj već ponešta i po sjevernoj Latviji a k tomu u ovoj potonjoj nadeno je kamenih ostataka »finskih« naselja. Dakle u najranijim vijekovima poslije Hr. prodrli su sa juga Balti i zaposjeli Latviju potisnuvši »finsko« žiteljstvo na sjever, u današnju Estiju. — A. Defant raščinja »die Theorie der Meeresströmungen und die ozeanische Zirkulation«. U središnjim i niskim geogr. širinama termijska gradnja oceana iskazuje dva glavna sloja. Gornji sloj, koji seže do dubine od nekih 600 m, t. zv. »oceanska troposfera« rascijepljena je u dva sekundarna sloja: u najgornjim dijelovima (do ca. 200 m dubine) voda stoji pod utjecajem odnosa u atmosferi; u donjim dijelovima (od 200 do 600 m) temperatura vode naglo se umanjuje prema dubini. Od 600 m dalje u t. zv. »oceanskoj stratosferi« prevladaju stalne ali i niske temperature. U »ocean. troposferi« razvito je pomicanje vodene mase pod utjecajem uzdušnih struja. Oko ekvatora teče prema zapadu sjeverna (na sjevernoj) odnosno južna (na južnoj hemisferi) struja kao efekt djelovanja pasatnih vjetrova. U t. zv. umjerenim pojasima struje se pomiču prema istoku a u visokim geogr. širinama »polarna struja« pomiče se na zapad. Dakako da kopno mnogo utječe na smjer struja, od njega nastaju devijacije njihove. Između obiju ekvator. struja razvita je u Indijskom, Pacafičkom i u Atlanskom oceanu ekvatorska protivustruja. — U ocean. stratosferi dva su sloja: jedan je male a drugi povećee specif. težine. Onaj prvi stoji pod utjecajem obilnijih kiša i taljenja leda oko po-

lova pa ima malu slanost ali relativno nisku temperaturu, pa je zbog toga lagani, drugi sloj stoji pod utjecajem velikoga izzarivanja za dugih polarnih noći pa je hladan i normalne slanosti i zbog toga težak. Lagani sloj nalazi se u gornjim a teški sloj u donjim (dubokim) dijelovima ocean. stratosfere. — U 1. sv. za 1930. O. L ü s c h i g prikazuje »das hochalpine Forschungsinstitut Jungfraujoch und seine Bedeutung für die Wissenschaft«; izgrađeno je nekoliko instituta u onoj visokoj krajini za proučavanje mnogih kozmičkih i geofizičkih pojava. — F. B e r g s t e n daje izvještaj o »Changes of level on the coasts of Sweden«. U sto godina (1825.—1927.) obala Švedske ispela se na sjeveru za 100 cm, polazeći na jug taj broj sve je manji tako da je najjužniji dio bio nepromjenljiv. Pod silnim pritiskom leda u glacialno doba sva je Skandinavija bila sašla, a otkad se led ondje rastalio počela se ispinjati; taj proces kao da još nije dovršen. — U 2. i 3. sv. za 1930. W. H a u d e izvještava o meteor. opažanjima u središnjoj Aziji za trajanja Sven Hedinove ekspedicije. — I v a r H ö g b o m daje pregled o ekonomsko-geografskom položaju Poljske.

Sydow-Wagners Methodischer Schul-Atlas 19. Auflage neu bearbeitet von H. H a a c k und H. L a u t e n s a c h, 65 Haupt- und 220 Nebenkarten auf 62 Tafeln, mit einem Namenverzeichnis. Justus Perthes, Gotha 1931.

Početak ove godine izašao je devetnaesti put ovaj vrlo renomirani atlas, a njegov glas i nije nezasluzen. Ovo devetnaesto izdanje uzelo je, po primjeru staroga Dirkea, uz glavne karte, koje su većim dijelom ujedno fizičke i političke, još i čitavo, čislo manjih karata, koje obrađuju prilike geološke, klimatske (izoterme ne reducirane na morsku površinu), biogeografske i antropogeografske. Ne treba spominjati, da su karte izvedene lijepo, plastično, pregledno, — već samo ime Justus Perthes to garantira. Mi bismo svakome od srca preporučili taj atlas da nije jedne stvari: na karti 34. ima Agram, Warasdin, Marburg, Karlstadt, Syrmien, Esseg, Pozsega, Drau, — na karti 35. ima Cilli, Laibach, Zengg, Sebenico, Beograd, Werschetz, Sombor, — na karti 36. najednom Carlovatz (!) i Osiek. Na tim je kartama ubilježeno Kroat. slav. Bergland, dok smo na karti 20. našli od Koprivnice do Djakova, stari već g. 1860. skartirani naziv »Warasdiner Geb.« Zato toga atlasa ne preporučamo.

Dr. M. Š.

M. Muriel Currey: Dalmatia, London 1930. »And what should I in Illyria« upisano je na čelu knjige, a na to Shakespearovo pitanje odgovara Miss Currey na vrlo zgodan način. Ona opisuje krasnu obalu dalmatinsku, pripovijeda putnicima kako će najzgodnije onamo stići i što lijepa putem vidjeti. U kratko crta romantičnu povijest istočne obale Jadranskoga mora, a napose većih gradova, opisujući u isti čas njihove divne klasične i renesansne gradjevine. U početku mnogo spominje, opisujući historički razvoj Dalmacije, engleske vojne ekspedicije po Jadranu, njihovoga vodju Williama Hoste, Nelsonovoga mladega prijatelja. Onda prelazi na geografski i etnografski opis Zadra, pak šibenika spominjući vелеbnu šibensku katedralu; dolazi u Split, pripovijeda razvoj splitske historije od vremena Dioklecijanova do danas, a spominje njegove kulturne institucije. Dalje se zadržaje u Solinu i Trogiru, donosi lijepe slike tih gradova, pa Korčulu, taj »biser med dalmatinskim otocima«. Dolazi zatim u Dubrovnik, spominje

njegov procvat i kulminaciju vlasti: »The most strong and mighty town called Aragousi«. (Sir R. Torkington, Pilgrimage 1517 A. D.); opisuje onda detaljnu historiju Dubrovnika od Marmonta do danas. Vrlo lijepo prikazuje Gruž, Rijeku, Rožato, Trsteno, Cavtat i Lokrum sa zadužbinom engleskoga kralja Richard-Lionhearta. Parobrodom plovi do Kotora, opisuje krasote Boke, a svršava s izletom u Cetinje. Knjiga se ugodno čita, pa je svakako vrijedan prinos poznavanju naše zemlje u tudini. Dokle god spominje spisateljica imena dalmatinska za vrijeme venecijansko i austrijsko služi se talijanskim imenima i talijanskim pravopisom, ali kad dolazi u vrijeme poslije ujedinjenja, dosljedno rabi domaća imena pisana dašto našim pravopisom. Šteta samo što se autorica drži lih dalmatinske obale, a ne ide u Knin, Vrliku, Sinj, na Cetinu i Imotski. V. š.

Primili smo u zamjenu još ove časopise:

Geographical Review published by the American Geographical Society of New York, 1950, sv. 1—4.

Zeitschrift der Gesellschaft für Erdkunde zu Berlin; 1950.

Časopis za zgodovino in narodopis. Maribor, 1950., godište 25

Bollettino della R. Società geografica italiana. Roma, 1950., godište VIII.

L'Universo. Firenze, 1950., godište XI.

Tijdschrift van het kon. nederlandsch aardrijkskundig Genootschap. Amsterdam, 1950.

Przegląd geograficzny; Warszawa, god. IX., 1929. god. X. 1950, Sv. 1, 2.

Polski przgląd Kartograficzny pod redakcija prof. E. Romera. Lwów, 1950., br. 29, 30, 31 i 32.

Czasopismo geograficzne, Lwów i Warszawa, VIII. (1950), Sv. 1—4.

Bulletin de l'Association de géographes français, 1950. br. 38—45.

Geografisk Tidsskrift kr. danskoga geograf. društva. Kjöbenhavn, 1950., sv. 1—4.

Izvestija gosudarstvennogo ruskogo geografičeskogo občestva. Lenin-grad, 1929.

Boletim da Sociedade de geografia de Lisboa, 1929. sv. 9, 10, 11, 12; 1930. sv. 1, 2, 3, 4.

Mitteilungen der geographischen Gesellschaft in Hamburg; Bd. 41, 1950.

The geographical Journal, London, 1950, vol. 76.

Földrajzi Közlemények, Budapest, 1950, sv. 1—6.

Knihovna Československé společnosti zeměpisne v Praze; číslo 10, Praha, 1924.

Spisy vydávané Přírodověckou Fakultou Masarykovi University. Brno, číslo 6, 7, 21, 31, 47, 66, 78, 81, 87, 94.

Ispravi! Na str. 187. u članku: »Ime Crne Gore« u 9. alineji mora biti: *ѡрѣмьнѣ* i *ѡрѣвенѣ* mjesto *ѡрѣмьнѣ* i *ѡрѣвенѣ*.